INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

SHOIR IJODIDA SHARQ VA G‘ARB ADABIY AN’ANALARI SINTEZI

Azamatov Abduazim Abdusaid o’g’li
Toshkent davlat transport universiteti II-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Maqsud Shayxzoda ijodida Sharq va G‘arb adabiy an’analarining sintezi masalasi tahlil qilinadi. Shoir asarlarida Sharq mumtoz adabiyotiga xos falsafiylik, ma’naviylik va poetik obrazlilik bilan G‘arb adabiyotiga xos dramatizm, psixologizm va erkin tafakkurning uyg‘unlashuvi yoritiladi. Shuningdek, Shayxzoda ijodining o‘zbek adabiyoti taraqqiyotidagi o‘rni ham ilmiy jihatdan tadqiq etiladi.

Kalit so‘zlar: Maqsud Shayxzoda, Sharq adabiyoti, G‘arb adabiyoti, adabiy an’ana, sintez, poetik tafakkur, dramaturgiya, falsafiylik, badiiy mahorat, o‘zbek adabiyoti.

Kirish

XX asr o‘zbek adabiyotining taraqqiyotida Maqsud Shayxzoda alohida o‘rin egallaydi. U o‘z ijodida milliy adabiy an’analarni jahon adabiyoti tajribalari bilan uyg‘unlashtira olgan yirik ijodkorlardan biridir. Shoirning she’riyati va dramaturgiyasida Sharq va G‘arb adabiyotiga xos badiiy-estetik qarashlar bir-biri bilan uyg‘unlashib, yangi poetik uslubni yuzaga keltirgan.

Sharq adabiyoti asrlar davomida falsafiy tafakkur, ramziylik, ma’naviy komillik va lirizm bilan ajralib tursa, G‘arb adabiyoti psixologizm, dramatizm va individual tafakkurning kuchliligi bilan xarakterlanadi. Shayxzoda ana shu ikki yirik adabiy maktab an’analarini birlashtirib, o‘ziga xos badiiy dunyo yaratdi.

Shoir ijodida Alisher Navoiy, Nizomiy Ganjaviy kabi Sharq mutafakkirlarining ma’naviy merosi bilan bir qatorda William Shakespeare, Alexander Pushkin kabi G‘arb va rus adabiyoti vakillarining estetik ta’siri seziladi.

Mazkur maqolada Maqsud Shayxzoda ijodida Sharq va G‘arb adabiy an’analarining uyg‘unlashuvi hamda uning badiiy xususiyatlari tahlil qilinadi.

Asosiy qism

Sharq adabiy an’analarining ta’siri

Maqsud Shayxzoda ijodida Sharq mumtoz adabiyotining ta’siri kuchli seziladi. Shoir asarlarida Sharq poetikasiga xos:

falsafiy mushohada;

ramziy obrazlar;

ma’naviy komillik g‘oyalari;

lirizm va hikmat ustuvorlik qiladi.

Ayniqsa, Alisher Navoiy ijodiga xos insonparvarlik va ma’rifatparvarlik g‘oyalari Shayxzoda she’riyatida davom ettiriladi.

Shoir:

inson qalbini ulug‘laydi;

ezgulik va adolatni targ‘ib qiladi;

ilm-ma’rifatni yuksak qadriyat sifatida talqin etadi.

Bu jihatlar Sharq adabiyotining ma’naviy-estetik an’analari bilan bog‘liqdir.

G‘arb adabiyotining estetik ta’siri

Shayxzoda ijodida G‘arb adabiyotiga xos dramatizm va psixologizm ham muhim o‘rin tutadi. Ayniqsa, shoir dramaturgiyasida qahramonlarning ichki ruhiy kechinmalari chuqur ochib beriladi.

William Shakespeare dramaturgiyasining ta’siri:

dramatik konfliktlarda;

tragik ruhda;

qahramon psixologiyasining chuqur tasvirida namoyon bo‘ladi.

Shuningdek, G‘arb adabiyotiga xos:

individual tafakkur;

erkin fikrlash;

inson shaxsiyatiga e’tibor Shayxzoda ijodining muhim xususiyatlaridan biridir.

Shoir tarjimon sifatida ham G‘arb adabiyotining ilg‘or an’analarini o‘zbek adabiyotiga olib kirgan.

Sharq va G‘arb poetikasining uyg‘unligi

Maqsud Shayxzoda ijodining asosiy xususiyatlaridan biri Sharq va G‘arb poetikasining uyg‘unlashganidadir. Shoir Sharq falsafiyligi bilan G‘arb dramatizmini birlashtirib, yangi poetik uslub yaratgan.

Bu uyg‘unlik quyidagi jihatlarda namoyon bo‘ladi:

lirizm va dramatizmning birligi;

falsafiy mushohada va psixologik tasvirning uyg‘unligi;

milliy ruh va umuminsoniy g‘oyalarning birlashuvi.

Natijada Shayxzoda asarlari:

chuqur mazmunli;

badiiy jihatdan mukammal;

ta’sirchan va falsafiy xarakter kasb etadi.

Dramaturgiyada Sharq va G‘arb an’analari

Shayxzoda dramaturgiyasi Sharq va G‘arb adabiy tajribalarining sintezini yaqqol namoyon etadi.

Masalan:

Mirzo Ulug‘bek obrazi Sharq ma’rifatparvarligi va G‘arb tragediyasi an’analari asosida yaratilgan;

Jaloliddin Manguberdi obrazi esa milliy qahramonlik va tragik konflikt uyg‘unligida tasvirlangan.

Dramalarda:

tarixiylik;

psixologik tahlil;

falsafiy umumlashma;

emotsional ta’sirchanlik uyg‘unlashadi.

Bu esa Shayxzoda dramaturgiyasining o‘ziga xos badiiy qiyofasini belgilaydi.

Shoir she’riyatida falsafiylik va lirizm

Shayxzoda she’riyatida Sharq lirizmi bilan G‘arb falsafiy tafakkuri uyg‘unlashgan. Shoir inson hayoti, vaqt, taqdir va ma’naviyat haqidagi fikrlarini poetik obrazlar orqali ifodalaydi.

Shoir she’rlarida:

ramziy tasvirlar;

metaforik ifodalar;

falsafiy umumlashmalar keng qo‘llaniladi.

Bu esa she’rlarning badiiy-estetik qimmatini oshiradi.

Tarjimonlik faoliyatining ta’siri

Maqsud Shayxzoda tarjimon sifatida Sharq va G‘arb adabiyotini chuqur o‘rgangan ijodkor edi. Uning tarjimalari:

jahon adabiyotini o‘zbek kitobxoniga tanitdi;

milliy adabiyotning badiiy imkoniyatlarini kengaytirdi.

Shoir tarjima qilgan asarlar uning poetik tafakkuriga ham ta’sir ko‘rsatgan. Natijada Shayxzoda ijodida turli adabiy an’analar uyg‘unlashgan holda namoyon bo‘ladi.

Milliylik va umuminsoniylik uyg‘unligi

Shayxzoda ijodida milliy ruh va umuminsoniy g‘oyalar bir-biri bilan uyg‘unlashadi. Shoir:

xalqning tarixiy xotirasini ulug‘laydi;

inson erki va adolatni himoya qiladi;

ma’naviy komillikni targ‘ib etadi.

Bu jihatlar uning ijodini nafaqat milliy, balki umuminsoniy ahamiyatga ega bo‘lgan badiiy merosga aylantiradi.

Xulosa

Maqsud Shayxzoda ijodida Sharq va G‘arb adabiy an’analari uyg‘unlashib, o‘ziga xos poetik dunyo yuzaga kelgan. Shoir Sharq mumtoz adabiyotiga xos falsafiylik, lirizm va ma’naviylikni G‘arb adabiyotiga xos dramatizm, psixologizm va erkin tafakkur bilan birlashtira olgan.

Natijada Shayxzoda asarlari:

chuqur falsafiy mazmun;

yuksak badiiylik;

milliy va umuminsoniy g‘oyalarning uyg‘unligi bilan ajralib turadi.

Shoirning ijodiy merosi o‘zbek adabiyotining taraqqiyotida muhim o‘rin tutib, milliy adabiy tafakkurning boyishiga katta hissa qo‘shgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shayxzoda M. Asarlar to‘plami. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 1972.
2. Shayxzoda M. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Sharq, 2008.
3. Karimov N. XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1999.
4. Qosimov B. Milliy uyg‘onish va adabiyot. – Toshkent: Ma’naviyat, 2004.
5. Yo‘ldoshev Q. Adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2006.
6. Rasulov A. Badiiylik mezonlari. – Toshkent: Fan, 2007.
7. Ahmedov S. Maqsud Shayxzoda ijodiy mahorati. – Toshkent: Fan, 1985.
8. Umurov H. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: Sharq, 2002.
9. Salomov G‘. Tarjima nazariyasiga kirish. – Toshkent: O‘qituvchi, 1978.
10. Normatov U. Ijod sehri. – Toshkent: Sharq, 2007.